

Guia per a elaborar unitats didàctiques integrades per a la inclusió

Mònica Añón Roig

Assessora tècnica del Servei d'Innovació de la Direcció General de Política Educativa de la Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Deport de la Generalitat Valenciana

Mª Esperanza García Morales

Assessora tècnica del Servei d'Innovació de la Direcció General de Política Educativa de la Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Deport de la Generalitat Valenciana

Estefanía Pastor Añó

Directora del CEIP el Pontet de Almussafes (València)

Resum

En el present article s'exposa un recurs pràctic ideat per les autores destinat a guiar l'elaboració d'Unitats Didàctiques Integrades per a la inclusió. L'instrument orienta, des del moment del seu disseny inicial, l'adequació de cadascun dels elements de la seqüència didàctica a les característiques de tot l'alumnat d'un grup. D'aquesta manera tots els alumnes i totes les alumnes, independentment de les seues necessitats educatives, podran estar presents, aprendre i participar en les experiències d'aprenentatge comunes, al temps que s'eviten posteriors adaptacions. Per a la seua elaboració s'han utilitzat tres referents. En primer lloc, l'estructura de la tasca integrada, nucli de programació de les unitats didàctiques competencials que utilitzem. En segon lloc, l'adaptació d'alguns dels indicadors que es refereixen a la programació d'aula de la dimensió C2 de la 3ª edició revisada del Index for Inclusion i, en tercer lloc, l'adaptació de les pautes del Disseny Universal per a l'Aprenentatge (DUA).

El recurs és una peça essencial d'un procés més ampli que ho justifica i que, de forma simplificada, segueix els principis i les fases del procediment de programacions múltiples (DPM) proposat per Robert Ruiz i Bel (2006). Part d'un bon coneixement de l'alumnat i tracta de planificar, des de la proposta comuna, les millors condicions per a la inclusió i el desenvolupament de les competències de tots els alumnes i les alumnes d'un aula, en particular d'aquells i aquelles amb major risc de ser exclosos.

Paraules Clau: Educació inclusiva. Unitat Didàctica Integrada. Disseny Universal d'Aprenentatge.

Abstract

This article presents a practical resource designed by the authors meant to guide the development of Integrated Teaching Units for inclusion. This Instrument helps, from the time of its initial design, to set the adequacy of each of the elements of the didactic sequence to the characteristics of every student in a group. Thereby, students, whatever their educational needs are, may be present, learn and participate in the common experience of learning, avoiding as far as possible subsequent adaptations. For its preparation, three references have been used. Firstly, the structure of the integrated task, central axis of programming competence didactic units that we use. Secondly, the adaptation of some of the indicators that relate to the program of classroom of the C2 dimension from the 3rd revised edition of Index for Inclusion and, thirdly, the adaptation of the Universal Design for Learning (UDL) guidelines.

This resource is an essential piece of a broader process that justifies it and, in a simplified manner, follows the principles and phases of the procedure of multiple settings (DPM) proposed by Robert Ruiz i Bel (2006). It starts with a good knowledge of the students and tries to plan, from the common proposal, the best conditions for inclusion and the development of competencies of every student in the classroom, especially those at high risk of being excluded.

Keywords: Inclusive education. Integrated teaching unit. Universal design for learning.

Competències clau per a la inclusió

El recurs que presentem naix com a resposta a les preguntes que ens vam fer com a participants en un singular procés formatiu de reflexió sobre la pràctica. Des de l'any 2010 fins al 2014 vam tenir la immensa sort de rebre la formació del programa de col·laboració territorial “*Projecte d'integració curricular de les competències bàsiques*”, més conegut com projecte COMBAS, junt a professors i professores de 150 centres de 15 Comunitats Autònomes. La Conselleria d'Educació de la Comunitat Valenciana, a partir dels materials i l'experiència formativa producte d'aquest programa, va organitzar des del Servei de Formació del Professorat «*l'Itinerari formatiu de programació i avaluació de competències bàsiques*» en el qual participarem com a ponents i coordinadores en les seues tres edicions (2013-14, 2014-15, 2015-16).

Des de la Comunitat Valenciana vam realitzar algunes aportacions al model rebut. Aquestes aportacions uneixen dos aspectes que en els nostres centres educatius estan encara molt allunyats, competències clau i inclusió educativa.

Una primera aportació va ser el conjunt de concrecions curriculars que el Servei de Formació del Professorat va elaborar a partir dels decrets d'Educació Primària i Educació Secundària Obligatòria, més conegut com «document pont». Els documents pont es van elaborar amb l'objectiu de facilitar i donar suport al disseny i desenvolupament de les unitats didàctiques integrades (projectes disciplinars o interdisciplinars) de les programacions d'aula, programacions per a l'aprenentatge competencial i inclusiu. El principi d'integració curricular exigeix fer explícites les relacions entre els elements del currículum amb les competències. Els documents pont de la Comunitat Valenciana aporten al model rebut del projecte COMBAS una estructura d'etapa que fa visibles aquestes relacions i la seua transversalitat al llarg de cadascun dels nivells d'una etapa i entre etapes. Aquest fet facilita la programació multinivell de les programacions didàctiques i el treball multitasca a les unitats didàctiques que les conformen. Actualment, utilitzen els documents pont milers de professors i professores. Tot i que no tots van rebre la formació que l'itinerari proporcionava, valoren i agraeixen el suport que suposen aquests documents en la seua tasca quotidiana de programar i avaluar. En l'apartat de referències bibliogràfiques es proporcionen els enllaços als documents pont de la Comunitat Valenciana.

Una segona aportació va ser fruit de la necessitat de transformar la nostra acció docent en l'aula ordinària. La nostra intenció va ser que les Unitats Didàctiques Integrades facilitaren *l'accés o presència, la participació* i els millors resultats *d'aprenentatge* a tots els alumnes i les alumnes d'un grup, independentment de les seues circumstàncies personals, socials o culturals.

Ja que aquest article presenta un recurs pràctic, no permet plantejar en profunditat el marc teòric que ho recolza i que, no obstant això, és el component principal de la reflexió col·lectiva i la formació des de la pràctica en la qual vam participar. Remetem, per tant, en l'apartat de referències bibliogràfiques, a la documentació amb la qual el Projecte Atlàntida ha donat suport a l'experiència. El concepte de currículum, la distinció entre currículum i disseny curricular, la definició de competència i la descripció dels nivells d'integració curricular de la seua proposta resulten essencials en el nostre recorregut.

La Real Acadèmia Espanyola de la llengua defineix el terme inclusió com la connexió o amiatat d'algú amb altres persones, i el terme connexió com una mancomunitat d'idees o d'interessos. En el context escolar el concepte d'inclusió educativa inevitablement ens remet, tal com ho expressen Echeíta i Simón (2013.p.17) «a l'anàlisi de l'educació inclusiva que fan Ainscow, Booth i Dyson (2006) definint-la com un procés encaminat a eliminar les barreres que limiten la *presència o accés, la participació i l'aprenentatge* de l'alumnat en la vida escolar dels centres on estan escolaritzats, amb particular atenció a aquells que són més vulnerables als processos d'exclusió».

Aquestes tres dimensions de la inclusió (presència o accés, participació i aprenentatge) apareixen unides a la seua definició internacional en contextos més recents i de gran rellevància educativa. La Declaració d'Incheon, aprovada pel Fòrum Mundial sobre l'Educació 2015, té com a objectiu global garantir una educació inclusiva i equitativa i promoure oportunitats d'aprenentatge permanent per a tots i ho formula de la següent manera «garantir la inclusió i l'equitat en l'educació i mitjançant ella, i fer front a totes les formes d'exclusió i marginació, disparitats, vulnerabilitat i desigualtat en l'accés a l'educació, la participació en ella, la seua continuïtat i la seua finalització, així com en els resultats d'aprenentatge» (Marc d'Acció Educació 2030, p.8).

Les definicions de les dimensions de la inclusió resulten per a nosaltres de gran importància des d'aquesta perspectiva, fonamentalment, la definició de participació.

[...] Ens referim a la presència de tot l'alumnat en centres i espais educatius comuns, des de les activitats de l'aula fins a les activitats extraescolars. [...] Per la seua banda *aprenentatge*: té a veure amb l'èxit acadèmic i per tant amb la preocupació que tot l'alumnat de l'escola tinga el millor rendiment possible en les diferents àrees del currículum de cada etapa educativa establides per a tots. [...] La idea d'èxit ha d'estar vinculada amb la consecució de les competències bàsiques i

imprescindibles que faciliten la inclusió en la vida social i laboral (Cool i Martín, 2006; Ainscow i Milers, 2019). [...] Respecte a la participació [...] l'entemem com la preocupació pel benestar personal i social de l'alumnat, la qual cosa ens duu a preguntar-nos per la qualitat de les seues experiències educatives mentre es troben en l'escola. Es tracta d'un concepte aglutinador del paper que exerceixen els afectes, les emocions i les relacions en la vida dels alumnes. Es vincula a la idea que l'aprenentatge tinga sentit, per tant, les tasques d'aprenentatge han de recolzar i enfortir l'autoestima i el sentiment de vàlua personal de cada estudiant pel que és. (Echeíta i Simón 2013.p.18)

La nostra experiència ens ha demostrat que quan un centre i un aula es transformen i creen les condicions perquè tots els seus alumnes i les seues alumnes visquen experiències educatives rellevants, allora superen de forma sinèrgica gran part de les barreres per a la inclusió, barreres que abans semblaven inamovibles. Un centre i un aula en el qual l'aprenentatge competencial és l'eix de la seua acció i compromís obre portes i finestres a l'entorn pròxim i al món. I per aquestes portes i finestres recentment obertes entra també la possibilitat que aquells alumnes que estaven escolaritzats en els centres educatius sense pertànyer realment als mateixos puguen compartir amb uns altres les seues idees i interessos i tinguen les mateixes oportunitats d'aprendre i participar.

Pot una escola comprometre's amb l'aprenentatge competencial i no fer-ho amb l'educació inclusiva?

Estem convençudes que no és possible i és des d'aquest posicionament des del qual ens vam plantejar la següent pregunta, pregunta que ens va portar a elaborar el recurs que en aquest article presentem.

Guia per a elaborar unitats didàctiques integrades per a la inclusió

Com planificar i desenvolupar Unitats Didàctiques Integrades donant resposta, des d'un espai comú i amb les més altes expectatives, a les necessitats educatives de tots els alumnes i les alumnes d'un mateix grup?

Després d'analitzar diferents possibilitats dissenyarem i provarem, amb ajuda del professorat que va participar en l'itinerari de programació i avaluació de les competències bàsiques, el recurs pràctic que presentem en aquest article **“Guia per a elaborar Unitats Didàctiques Integrades per a la Inclusió” (UDI+I).**

Per a aquesta tasca utilitzarem dos organitzadors que són el fonament del seu disseny, els elements de la Unitat Didàctica Integrada i les dimensions, prèviament definides en aquest article, de la inclusió educativa.

GUIA PER A ELABORAR UNITATS DIDÀCTIQUES INTEGRADES PER A LA INCLUSIÓ

DIMENSIONS DE LA INCLUSIÓ

- ACCÉS O PRESENCIA**
Adequació dels entorns d'aprenentatge organitzant els elements d'accés al currículum de forma "personalitzada".
- PARTICIPACIÓ**
Selecció d'estratègies específiques que permeten la participació de tot l'alumnat en la tasca comunitària proporcionant suport personal i social mentre la realitza.
- APRENENTATGE**
Adaptar els elements bàsics de la programació de les unitats didàctiques (objectius, continguts, metodologia i avaluació) de la programació d'aula perquè tot l'alumnat aprengui en la mesura de les seues possibilitats.

ELEMENTS UNITAT DIDÀCTICA

- TASCA O PROJECTE**
Què i per a què?
- CONCRECIÓ CURRICULAR**
- DESPLEGAMENT DIDÀCTIC**
Estratègies metodològiques i didàctiques
Recursos materials
Escenaris
Agrupaments
- AVALUACIÓ DELS APRENENTATGES**
De cada alumne i alumna i del grup
- COL·LABORACIÓ DE LES FAMÍLIES I/O L'ENTORN**

ITINERARI FORMATIU PER A LA PROGRAMACIÓ I AVALUACIÓ DE LES COMPETÈNCIES CLAU

Servicio de Formación del Profesorado | Proyecto Atlantida | CC BY NC SA | Mª Esperanza García Morales, Estefanía Pastor Año, Mónica Anón Roig

Figura 1. Guia per a elaborar unitats didàctiques integrades per a la inclusió

La guia orienta de forma ordenada el procés d'elaboració de la proposta comuna de la seqüència didàctica mitjançant preguntes. Les preguntes actuen com indicadors d'avaluació. La resposta que els docents donen a les mateixes concreta les possibles modificacions o millores que podrien fer-se per a adequar la planificació a les característiques i necessitats de tots els alumnes i les alumnes del grup. Aquestes modificacions i millores s'incorporaran a la proposta comuna des del moment inicial. Aquest procés, lògicament, requereix d'un bon coneixement de les característiques i necessitats educatives per a la inclusió de cadascun dels alumnes i les alumnes d'aqueix grup.

Adjuntem com a annex l'instrument, complementari a la guia, que utilitzem per realitzar la identificació de necessitats per a la inclusió de l'alumnat d'un grup en termes descriptius i sense utilitzar categories diagnòstiques.

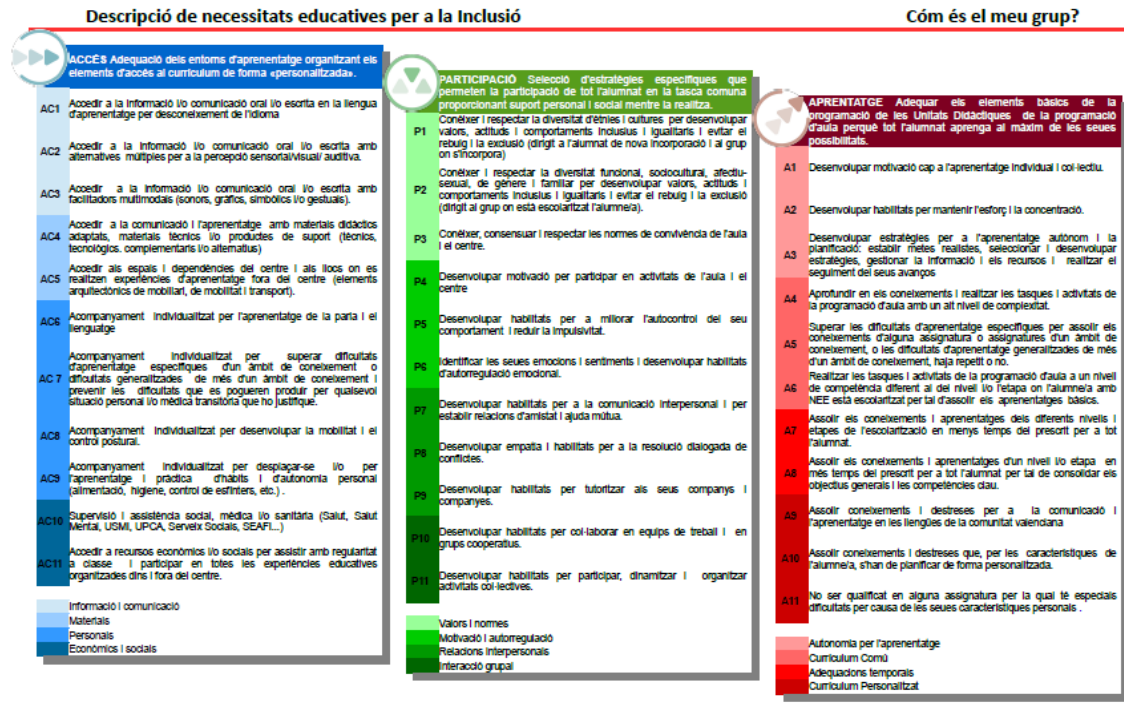

Figura 2. Descripció de necessitats educatives per a la inclusió

Per concretar les preguntes de la guia hem utilitzat dues fonts principals de les quals hem adaptat, guiant-nos de la nostra experiència com a docents, els seus indicadors i pautes.

La nostra primera font ha sigut la 3ª edició revisada del *Index for Inclusion* (Booth i Ainscow 2011) on, des de la dimensió pràctica, es posa l'accent en la reflexió conjunta i el treball en col·laboració dels equips educatius i dels adults educadors que participen en les aules. Aquesta reflexió i col·laboració permet, de forma intencionada i acordada, adequar el què i el com s'ensenya perquè tots els alumnes i les alumnes d'un mateix grup siguin protagonistes actius, reflexius i crítics del seu propi aprenentatge i de l'aprenentatge dels seus companys i companyes. Alhora, l'*Index* facilita que tots i totes les alumnes siguin cocreadores i usuàries d'una gran diversitat de recursos i estratègies didàctiques.

La segona font que hem utilitzat, i que ens ha permès concretar i aplicar els principis inclusius, ha sigut el document *“Pautas sobre el Disseny Universal per a l'Aprenentatge”* (DUA) (Versió 2.0). El DUA proposa com a objectiu de l'educació del segle XXI el domini dels propis processos d'aprenentatge al llarg de la vida. Proporciona pautes per a crear experiències i entorns d'aprenentatge en els quals totes les persones, independentment de les seues capacitats i competències, superen les barreres per a l'accés, la participació i l'aprenentatge amb les quals habitualment es

troben en les seues pròpies classes. Aquest marc estimula la flexibilitat, reconeix la diversitat com una font de riquesa i oportunitats i permet donar resposta a les necessitats diverses de tot un grup des del disseny de la proposta comuna d'una unitat didàctica. Així, si introduïm des del principi de la nostra planificació d'activitats les opcions múltiples que el DUA ens proposa, reduïrem al mínim els canvis posteriors i les adaptacions individualitzades, que en molts casos seran innecessàries, i contribuïrem des de la proposta grupal al procés de personalització. Des dels seus fonaments neurocientífics, pedagògics i pràctics, el DUA ens proposa opcions múltiples de presentació de la informació, perquè els alumnes i les alumnes puguin utilitzar, segons les seues possibilitats i preferències, opcions múltiples d'expressió dels aprenentatges adquirits i, d'aquesta manera, vincular-los amb les múltiples disposicions i graus de motivació i implicació dels quals parteixen. Alhora proporciona, de forma sistemàtica, els suports i les ajudes necessàries per a mantenir de forma personalitzada les altes expectatives d'assoliment per a tots i totes. Aquestes opcions múltiples que el DUA ens proporciona inclouen la utilització de les tecnologies de la informació i la comunicació amb la intenció de personalitzar i flexibilitzar els dissenys i materials curriculars d'una forma eficaç. La tecnologia és un mitjà més per aconseguir els objectius que ens proposem des de cada Unitat Didàctica Integrada tenint en compte a tots i totes les nostres alumnes, especialment a aquells i aquelles per als que l'ús d'ajudes tècniques o sistemes alternatius i augmentatius de comunicació són imprescindibles per a accedir als entorns i experiències comunes d'aprenentatge.

GUIA PER A ELABORAR UNITATS DIDÀCTIQUES INTEGRADES PER A LA INCLUSIÓ

DIMENSIONS DE LA INCLUSIÓ

ACCÉS O PRESENCIA
 Adecuació dels entorns d'aprenentatge organitzant els elements d'accés al currículum de forma "personalitzada".

PARTICIPACIÓ
 Selecció d'estratègies específiques que permeten la participació de tot l'alumnat en la tasca comuna, proporcionant suport personal i social mentre la realitza.

APRENENTATGE
 Adaptar els elements bàsics de la programació de les unitats didàctiques (objectius, continguts, metodologies i avaluació) de la programació d'una manera que tot l'alumnat aprenga en la mesura de les seues possibilitats.

ELEMENTS UNITAT DIDÀCTICA	TASCA O PROJECTE	CONCRECIÓ CURRICULAR	DESPLÈGAMENT DIDÀCTIC	AVUÀLUCIÓ DELS APRENENTATGES	COL·LABORACIÓ DE LES FAMÍLIES I/O L'ENTORN
	<p>Què i per a què?</p> <p>Té tot l'alumnat possibilitats físiques, materials i econòmiques per a accedir a totes les activitats que es realitzen dins i fora del centre? Té tot l'alumnat possibilitats per a accedir a la informació que es li proporciona per a la realització de totes les activitats i exercicis? Es proporcionen exemples suficients i adaptats a totes les possibilitats de l'alumnat? Opcions de percepció Opcions per al llenguatge, les expressions matemàtiques i els símbols. Opcions per a la comprensió</p>	<p>Tot l'alumnat se senti capaç i està motivat per a realitzar la tasca? Les activitats generen emoció i plaer a tots? S'ha dedicat suficient de temps per a acordar amb l'alumnat pautes, individualment i col·lectives, per a regular el comportament i les emocions negatives (frustració, cansament, desinterès, desànim, falta de compromís...) que puguin sorgir en la tasca? Les activitats són diverses i promouen diferents tipus d'interaccions entre l'alumnat i amb altres membres de la comunitat educativa? Es combinen activitats grupals amb el treball independent? Les activitats promouen la reflexió i la indagació individual i col·lectiva? L'alumnat pot participar en la selecció d'aprenentatges necessaris per a realitzar amb èxit la tasca?</p>	<p>El producte final es pot realitzar amb diferents graus de complexitat? La pràctica social és útil i funcional en els contextos en què es pretén per a tot l'alumnat? Tores les activitats de la seqüència didàctica es poden realitzar a diferents nivells de complexitat? Les activitats exemples i entrenen l'aprenentatge de tots? La selecció d'exercicis convida els aprenentatges bàsics i de reforç en el cas d'unes de màxima càrrega horària? Es pot adaptar la dificultat dels exercicis a diferents nivells de coneixement curricular?</p>		
	<p>CONCRECIÓ CURRICULAR</p> <p>Comptem amb els recursos organitzats i equipats perquè tot l'alumnat pugui realitzar la proposta didàctica amb facilitat i comoditat? Tot l'alumnat té accés als materials necessaris per a la tasca? Els materials didàctics ofereixen diferents opcions d'accessibilitat? Els materials estan adaptats als nivells de concreció curricular de tot l'alumnat? S'ha adaptat de forma flexible els temps i els espais? Està organitzada la col·laboració del professorat de suport?</p>	<p>Es elements curriculars són adequats i estan organitzats per a programar i avaluat els aprenentatges de tot l'alumnat?</p>	<p>Es agrupaments afavoreixen la participació de tots i l'ajuda mútua i la col·laboració? S'ha previst el moment i la manera precisa de l'acompanyament personalitzat (deixar consueus, proporcionar a altres membres de la comunitat) que necessita l'alumnat per a realitzar la tasca? S'ha proporcionat suficient informació a l'alumnat sobre el procés de desenvolupament de la tasca, els possibles errors i les dificultats a superar i les ajudes que podrien sol·licitar?</p>	<p>Es processos que contenen les activitats poden mobilitzar continguts de diferents nivells de dificultat? Les estratègies metodològiques i didàctiques que s'utilitzen són adequades perquè tot l'alumnat pugui realitzar totes les activitats?</p>	
	<p>DESPLÈGAMENT DIDÀCTIC</p> <p>Estratègies metodològiques i didàctiques Recursos materials Escenaris Agrupaments</p>	<p>Les proves d'avaluació ofereixen diferents opcions d'accessibilitat? Les proves d'avaluació estan adaptades als nivells de concreció curricular de tot l'alumnat? Està organitzada la col·laboració del professorat de suport per a l'acompanyament en les proves d'avaluació? S'han normalitzat els formats per a comunicar els resultats de l'avaluació de tot l'alumnat? S'ha fet accessible el contingut i el format dels informes d'avaluació a tot l'alumnat i les seues famílies?</p>	<p>L'alumnat coneix amb detall els resultats esperats i les condicions per a les proves d'avaluació? L'alumnat ha participat en la presa de decisions sobre el procés d'avaluació (què, com, quan, amb què)? Tot l'alumnat està familiaritzat amb els instruments d'avaluació/avaluació que utilitzem? S'ha previst el moment i la manera precisa de l'acompanyament personalitzat que necessita tot l'alumnat per a realitzar les proves d'avaluació de la tasca? Els resultats de l'avaluació s'expressen en termes positius i motivadors?</p>	<p>Les proves i els instruments d'avaluació promouen la reflexió sobre el procés d'aprenentatge realitzat i orienten les millores a realitzar? Les proves d'avaluació són adequades per a tot l'alumnat i tenen en compte les seues diferències i necessitats? Els instruments d'avaluació comú serveixen per a obtenir evidències de l'aprenentatge de tot l'alumnat?</p>	<p>Totes les famílies de l'alumnat estan informades i poden col·laborar de la forma prevista? Les institucions i organismes de l'entorn estan informats i preparats per a la participació de tot l'alumnat en la pràctica social de la tasca?</p>

ITINERARI FORMATIU PER A LA PROGRAMACIÓ I AVALUACIÓ DE LES COMPETÈNCIES CLAU

Servicio de Formación del Profesorado

Proyecto Atlántida

Mª Esperanza García Hnosales
 Estefanía Pastor Añó
 Mónica Afán Roig

especbb@gmail.com
 fupastor9@gmail.com
 amonica5@gmail.com

Figura 3. Guia per a elaborar unitats didàctiques integrades per a la inclusió

De forma simplificada hem seguit els principis i les fases del procediment de disseny de programacions múltiples (DPM) que proposa Robert Ruiz i Bel (2006). L'instrument que presentem ens ajuda a comprovar si la proposta comuna està preparada per als alumnes i les alumnes amb dificultats d'aprenentatge i participació. Equival al que Ruiz i Bel denomina «verificador general BBC». Per una altra banda, aquest instrument quan s'utilitza amb l'alumnat amb necessitats educatives més complexes que requereixen d'un procés individualitzat més precís, podria actuar simultàniament com el que l'autor denomina «verificador personalitzat».

Per a personalitzar la proposta comuna i adequar els materials didàctics a cadascun dels alumnes, els tutors i tutores i el professorat de les diferents assignatures necessiten del suport i l'estreta col·laboració dels recursos personals especialitzats. La referència principal per a l'actuació coordinada de tots i totes les docents són les unitats didàctiques de la programació comuna. L'escenari de la seua complementària actuació, l'aula de tots i de totes.

Tots els alumnes i les alumnes ixen enfortides d'aquest tipus d'experiències d'aprenentatge, especialment aquells i aquelles que amb altres plantejaments didàctics participen únicament com espectadors o no participen, per estar en un altre "lloc" rebent una atenció individualitzada totalment al marge del que els seus companys i companyes estan aprenent a la seua classe.

Comptat i debatut, resumim el procés complet indicant el moment precís en el qual s'utilitzen els recursos que presentem en l'article.

PAS PREVI: Compromís del centre amb el procés de transformació que requereix l'educació inclusiva.

- ✓ Identificació de barreres per a l'accés o presència, la participació i l'aprenentatge de tot l'alumnat en el context del CENTRE (i les seues relacions amb l'entorn).
- ✓ Identificació de barreres per a l'accés o presència, la participació i

PAS 1. IDENTIFICACIÓ DE NECESSITATS PER A LA INCLUSIÓ:

- ✓ Identificació personalitzada de les necessitats per a la inclusió de l'alumnat del grup al que va dirigida la UD. [DOCUMENT 1](#). Descripció de necessitats educatives per a la inclusió.

PAS 2. DISSENY DE LA UNITAT DIDÀCTICA: PROPOSTA GENERAL

- ✓ Comprovació de l'adequació de la UD a les necessitats de l'alumnat amb el mateix referent curricular. [DOCUMENT 2](#). Guia per a elaborar Unitats Didàctiques Integrades per a la inclusió.

- ✓ Adequació de la proposta general de programació de la UD a les necessitats identificades del grup classe. [DOCUMENT 3](#). Exemple programació d'una Unitat Didàctica Integrada Inclusiva (UDI+I).
- ✓ Elaboració/adequació dels materials curriculars i els instruments d'avaluació

PAS 3. ADEQUACIÓ PERSONALITZADA DE LA PROPOSTA GENERAL

- ✓ Comprovació de l'adequació de la UD a les necessitats de l'alumnat amb diferent referent curricular. [DOCUMENT 2](#).
- ✓ Adequació personalitzada dels elements de la UD que ho requerisquen amb la col·laboració dels recursos personals de suport.
- ✓ Adequació personalitzada dels materials curriculars i els instruments d'avaluació amb la col·laboració dels recursos personals de suport.

PAS 4. DESENVOLUPAMENT DE LA UNITAT DIDÀCTICA AMB TOT EL GRUP

- ✓ Planificació de la docència compartida per al desenvolupament detallant la col·laboració dels recursos personals de suport en el desenvolupament de la UD.

PAS 5. AVALUACIÓ COL·LABORATIVA DEL DISSENY I EL DESENVOLUPAMENT DE LA UD.

- ✓ Reflexió conjunta del professorat responsable de la programació i dels recursos personals de suport
- ✓ Propostes de millora per al desenvolupament futur de la Unitat Didàctica Integrada

Conclusions

La guia que presentem pretén orientar el procés de reflexió que com a docents seguim a l'hora de planificar les nostres unitats didàctiques. Amb el seu suport ens sentim millor capacitades per a transformar la nostra pràctica quotidiana i aconseguir que tots els nostres alumnes gaudisquen, participen, i s'apropien dels aprenentatges que els

proposen des de la programació d'aula. Estem segures que aquesta transformació permet que tots els nostres i les nostres alumnes, en un entorn divers i molt més flexible, demostrin millor el que saben i s'entusiasmen amb els seus avanços. És una modesta peça d'un conjunt més ampli d'actuacions i recursos que la justifiquen, li donen sentit, i ens mostren el camí cap a les metes que ens hem proposat.

Formar part d'un gran equip.

Treballar connectades i en col·laboració amb els nostres companys i companyes per aconseguir junts propòsits comuns. Intercanviar experiències i coneixements proporcionant-nos suport, elaborant recursos i compartint-los. Així, en el nostre propi centre, amb altres centres, i amb altres companys i companyes a través de xarxes presencials i/o virtuals.

Donar veu als protagonistes.

Conèixer als nostres alumnes, qui són i què necessiten de nosaltres i dels altres. Saber amb què gaudeixen, quines són les seues expectatives, possibilitats i fortaleses. Comptar amb tots ells i elles perquè participin en el seu propi procés d'aprenentatge.

Dominar el currículum.

Considerar el currículum com un instrument de treball quotidià. Participar en el desenvolupament de les seues diverses formes i nivells de concreció sense que ell ens domine. No permetre que ens limiten propostes externes homogeneïtzadores i excloents. Desenvolupar experiències d'aprenentatge contextualitzades i funcionals per a tots els i les nostres alumnes en contextos diversos. Utilitzar el currículum formal perquè l'alumnat cree productes culturals, artístics, científics i socials valuosos en estreta col·laboració amb les seues famílies i el seu entorn social.

Generar entorns i situacions d'aprenentatge equitatius i inclusius.

Planificar i desenvolupar programacions d'aula múltiples i flexibles, que tinguin com a objectiu l'aprenentatge de tots i totes *dins de l'aula ordinària*. Realitzar una selecció múltiple de continguts d'aprenentatge, oferir oportunitats múltiples d'aprenentatge amb activitats obertes i materials didàctics i curriculars diversos i polivalents. Oferir opcions múltiples d'evidències de progrés i opcions múltiples per a l'avaluació personalitzant instruments i proves d'avaluació.

Crear seqüències didàctiques inclusives per a l'aprenentatge de les competències.

Respondre a les necessitats de tots els alumnes i les alumnes del grup assegurant des del primer pas del disseny de la unitat didàctica l'accés o presència, la participació i

L'aprenentatge de tots i totes, utilitzant de forma contextualitzada i personalitzada les pautes del Disseny Universal d'Aprenentatge.

Referències bibliogràfiques

- ALBA PASTOR, C. (2012). Aportaciones del Diseño Universal para el Aprendizaje y los materiales digitales en el logro de una enseñanza accesible. Murcia. Consejería de Educación, Formación y Empleo.
- BOOTH, T. AND AINSCOW, M. (2011). Adaptación de la 3ª edición revisada [Index for Inclusion: developing learning and participation in schools; (3rd edition). Bristol: Centre for Studies in Inclusive Education (CSIE)]. Guía para la Educación Inclusiva: Desarrollando el aprendizaje y la participación en los centros escolares.
- BONALS, SANCHEZ CANO, (coord) (2007). Manual de asesoramiento psicopedagógico. Editorial Graó. Cap9. Procedimientos de evaluación y planificación multinivel y personalizada del currículum en el aula inclusiva. Robert Ruiz iBel. Universidad de Vic.
- CAST (2011) Universal Design for Learning guidelines 2.0. Wakefield, MA. (Consultada 14/06/2017) <http://www.udlcenter.org/aboutudl/udlguidelines>
- ECHEITA SARRIONANDIA, G; SIMÓN RUEDA, C; SANDOVAL MENA, M; MONARCA, H.(2013). Cómo fomentar las redes naturales de apoyo en el marco de una escuela inclusiva. Propuestas prácticas. Eduforma.
- EDUCACIÓN 2030 (2015). Declaración de Incheon. Marco de Acción. Hacia una educación inclusiva y equitativa de calidad y un aprendizaje a lo largo de la vida para todos.
<http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002456/245656s.pdf>
<http://www.unesco.org/new/en/unesco/resources/online-materials/publications/unesdoc-database/>
- EDUCADUA. Plataforma creada desde el Proyecto DUALETIC para la difusión del Diseño Universal para el Aprendizaje en español. (Consultada 14/06/2017) <http://educadua.es/>
- MOYA OTERO, J. (2010). Incorporar nuevos principios reguladores al proyecto educativo de centro (PEC). Proyecto COMBAS. Centro Nacional de Innovación e Investigación Educativa. MEC
- MOYA OTERO, J Y LUENGO HORCAJO, F (coords). Asociación Proyecto Atlántida. (2011). Teoría y práctica de las competencias básicas. Barcelona. Graó.
- PROYECTO ATLÁNTIDA. 2010. La inclusión en la educación democrática. El éxito para todos y para todas a lo largo de la vida.
<http://www.proyectoatlantida.eu/wordpress/wp-content/uploads/2015/01/1.-Propuesta-Carpeta-Escuelas-Democr%C3%A1ticas.pdf>

ÀMBITS DE PSICOPEDAGOGIA I ORIENTACIÓ
ÁMBITOS DE PSICOPEDAGOGÍA Y ORIENTACIÓN
FIELDS OF EDUCATIONAL PSYCHOLOGY AND COUNSELLING

Nº 48 (3a.època) maig 2018 p.40-51

ISSN: 2339-7454

CreativeCommonsBY-NC-ND

www.ambitsaaf.cat

Proyecto Atlántida www.proyecto-atlantida.org |

WATKINS, A. (Editor) (2007). Assessment in Inclusive Settings. Key Issues for Policy and Practice. Odense: European Agency for Development in Special Needs Education.

Document pont de la Comunitat Valenciana

Educació Primària. <http://mestreacasa.gva.es/web/sfp/dp>

Educació Secundària Obligatoria. <http://mestreacasa.gva.es/web/sfp/dpsecundaria>

Unitats Didàctiques integrades Comunitat Valenciana

<http://www.proyectoatlantida.eu/wordpress/udi-la-unidad-didactica-integrada-en-la-comunitat-valenciana>

Correspondència amb les autores: *Mònica Añón Roig*, E-mail: monica5@gmail.com. *Mª Esperanza García Morales*, E-mail: especbb@gmail.com. *Estefanía Pastor Añó*, E-mail: fanipastor9@gmail.com.